O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI

OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND DAVLAT CHET TILLAR INSTITUTI

“TASDIQLAYMAN”

B.M.Tuxtasinov

2023 yil “ 30 ” 08

Ro‘yxatga olindi: № MD-70230101-1.08

2023 yil “ 30 ” 08

LINGVOPRAGMATIKA
FANINING O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi:	200 000 - San’at va gumanitar fanlar
Ta’lim sohasi:	230 000 - Tillar
Mutaxassislik:	70230101 - Lingvistika (fransuz tili)

Fan/modul kodi LPRG1304	O‘quv yili 2024-2025	Semestr 3	ECTS – Kreditlar 4
Fan/modul turi Majburiy	**Ta’lim tili** O‘zbek	**Haftadagi dars soatlari** 4	

№	Fanning nomi	Auditoriya mashg‘ulotlari (soat)	Mustaqil ta’lim (soat)	Jami yuklama (soat)
1.	Lingvopragmatikaga	60	60	120

2\. **I. Fanning mazmuni**

O‘quv fanining maqsadi magistratura talabalarining lisoniy imkoniyatlarning nutqiy voqelanishida vaziyat va shaxs omili masalalarini tadqiq qiluvchi hamda tildan foydalanish samaradorligini oshirishning nazariy masalalari yuzasidan bahs qiluvchi lingvopragmatika muammolari haqida bilim olishlariga erishishdan iborat.

Fanning vazifasi lingvopragmatika, diskurs, nutq vaziyati va nutq akti hamda nutqda inson omili haqida ilmiy-nazariy bilimlarni shakllantirish, ularni tilning aniq materiali asosida tahlil qilish ko‘nikmalarni rivojlantirishdan iborat.

II. Asosiy qism (ma’ruza mashg‘ulotlar)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Tilni paradigmalar asosida o‘rganish muammolari

Paradigma tushunchasi haqida. Tilni paradigmalar asosida o‘rganish muammolari. Antropotsentrik paradigma haqida.

2-mavzu. Tilshunoslikda inson omili. Zamonaviy tilshunoslik muammolari.

Kommunikativ tilshunoslik. Funksional (diskurs, lisoniy birliklar) va yashirin (muloqot xulqi me’yorlari, muloqot odobi) pragmalingvistika. Psixolingvistika, sotsiolingvistika, kognitiv tilshunoslik, etnolingvistika, neyrolingvistika, paralingvistika, lingvokulturologiya.

3-mavzu. Pragmatika va semiotik jarayon

Ch.Pirs va semiotika. Ch.Pirs - pragmatikaning asoschisi sifatida. Semiozis. Reprezentamen. Interpretator. Ch.Morris ta’limoti. Semiotik jarayon tahlili. Lisoniy belgining semiotik bo‘laklari. XX asrning 20-30 yillarida Amerika va Evropada pragmatizm g‘oyalari asoschilari : Ch.Pirs, R.Karnap, Ch.Morris, L.Vitgenshteyn. Komplementar, semantik va pragmatik yondashuvlar.

4-mavzu. Lingvopragmatika tilshunoslikning mustaqil sohasi sifatida

Lingvistik pragmatikaning tilshunoslikdagi boshqa sohalar bilan aloqasi. Lingvistik pragmatikaning o‘rganilish tarixi. Lingvistik pragmatikaning tadqiqot ob’ekti va predmeti. Shaxs omilining nutqiy vaziyat omili bilan mushtarakligi. Axborot uzatish va qabul qilish. Kommunikativ-pragmatik yo‘nalishning shakllanishi.

5-mavzu. Pragmatik pressupozitsiya hodisasi

Semantik va pragmatik pressupozitsiya. Pragmatik pressupozitsiyaning matnga xosligi. Eksplikatura. Implikatura. Sotsiopragmatik tahlil asoslari. Hurmat tamoyili muloqot kechishini ta’minlovchi asosiy manba. Sotsiopragmatikada hurmat kategoriyasi. Pragmatik presuppozitsiyaning matn (nutq) ga xosligi. Sotsiopragmatik tahlil asoslari.

6-mavzu. Muloqot sistemasi va uning xususiyatlari

Muloqot strukturasi. Muloqot sistemasi. Kommunikativ mazmun. Informativ mazmun. Yaxlitlik va tugallanganlik. Uning geterogen sistema ekanligi. Shaxs unsuri. Vaziyat unsuri. Lisoniy unsur. Sistemadagi unsurlarning muvofiqlashuvi.

7-mavzu. Diskurs haqida

Matn. Matnning lisoniy-nutqiy sistema ekanligi. Diskurs lisoniy, shaxsiy va vaziyat omili muvofiqlashgan sistema ekanligi. Diskurs turlari. Diskurs strukturasi. Diskursning tuzilishi va tasnifi. Diskursiv tahlil tarixi. Diskurs lisoniy, shaxs va vaziyat omili muvofiqlashgan sistema ekanligi. Umumiylik va xususiylik. Deyktik vositalar. Olmoshlar guruhi. Mantiqiy va lisoniy umumlashtirish. Deyktik iboralar.

8-mavzu. Diskurs strukturasi

Adresant (so‘zlovchi). Nutq adresati. Xabar maqsadi. Ichki nutqiy akt strategiyasi. Muloqot matni va vaziyati. Deyktik markaz. Shifterlar. Shaxs deyksisi. Makon deyksisi. Zamon deyksisi. Inklyuzivlik. Shaxs deyksisini ifodalovchi iboralar. Anafora. Deyktik makonning uzoq va yaqinligi. Taqvimli belgilar. Zamon deyksisining temporal mazmun ifodasining manbalari. Diskurs deyksisi. Emotsional deyksis. Sotsial deyksis. Baholash harakati. Emotsiya deyksisining ko‘rsatkichlari. Shaxs deyksisining uch qismi.

9-mavzu. Kommunikativ maqsad va baho

Kommunikativ intensiya (maqsad, mo‘ljal, niyat) tushunchasi va uning mohiyati. Kommunikativ intensiya va baho munosabati. Nutq maqsadi va pragmatik ta’sir. ifodada baho mazmuni; so‘zlovchining tinglovchiga ta’siri – emotsional o‘zgarishi, nutqiy reaksiya tiplari; murojaat shakllari, kommunikantlarning nutqiy aktlari, iltimos, buyruq, tavoze, murojaat kabilar

nolisoniy (pragmatik) omillar sifatida

10-mavzu. Kommunikativ strategiya va taktika

Kommunikativ strategiya va taktika tushunchalari haqida. Kommunikativ maqsad va kommunikativ strategiya. Kommunikativ strategiya va muloqot vaziyati. Kommunikativ faoliyat tavsifining tayanch nuqtasi faoliyat tushunchasi ekanligi; lisoniy imkoniyat muloqot ishtirokchilarining o‘zaro munosabatini harakatga keltiruvchi vosita ekanligi; lisoniy faoliyat voqelanishi bevosita muloqot muhiti bilan bog‘liq hodisa sifatida. Nutqiy axloq tiplari, so‘zlovchining o‘z xabariga munosabati.

11-mavzu. Nutq vaziyati

Nutq vaziyati tushunchasi. Nutqiy muloqot komponentlari. Nutqiy muloqotning voqelanish shart-sharoitlari. Kommunikatsiya. Kommunikativ intensiya. Intensiya ifodasi. Intensiya mo‘ljali. Intensiyani ifodalovchi fe’llarning kuchi va intensivliliga ko‘ra turlari. Lokutiv fe’llar. Perlokutiv fe’llar. Illokutiv fe’llar.

12-mavzu. Nutqiy aktning nazariy muammolari

«Gap», «ifoda», «nutqiy akt» tushunchalarining o‘zaro munosabati. Nutqiy akt tushunchasi. Nutqiy akt tuzilishi. Nutqiy aktlar tasnifi. Substansial-pragmatika va kommunikativ maqsadning ifodalanishi. Nutqiy harakatlar. Lokutsiya, illokutsiya, perlokutsiya. Propozitsiya. J.Ostin fikrlari. J.Syorlning qarashlari. Intensional tahlil.

13-mavzu. Illokutiv aktlar va ularning tasniflanishi

Illokutiv akt haqida umumiy ma’lumot. Illokutiv aktlar tasnifi. Nutqiy akt mazmuni lisoniy va nolisoniy xususiyatlar umumlashmasidan iboratligi. Nutqiy akt nazariyasining pragmalingvistik ta’limotda tutgan o‘rni. D.Frank “Pragmatikaning etti aybi” ma’ruzasi.

14-mavzu. G. Graysning kooperatsiya tamoyili nazariyasi.

Kooperatsiya tamoyilining asoslari va uning insonlararo muloqotdagi urni. Kooperatsiya tamoyilining asosiy maksimalari. Miqdor maksimasi, sifat maksimasi, relevantlik maksimasi, uslub maksimasi. Kommunikativ strategiyalar.

15-mavzu. Hurmat tamoyili – muloqot kechishini ta’minlovchi asosiy manba.

J.Lich hurmat tamoyilining qoidalari xususida. Xushmuomalalik. Himmat, olijanoblik. Ma’qullash. Kamtarlik. Rizolik. Xush ko‘rish, yoqtirish. Sotsiopragmatikada hurmat kategoriyasi.

III. Amaliy mashg‘ulotlari bo‘yicha ko‘rsatma va tavsiyalar:

Amaliy mashg‘ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1-mavzu. Antropotsentrik paradigma haqida va uning yo‘nalishlari

2-mavzu. Funksional (diskurs, lisoniy birliklar) va yashirin (muloqot xulqi me’yorlari, muloqot odobi) pragmalingvistika
3-mavzu. XX asrda Amerika va Evropada pragmatizm g‘oyalari asoschilari
4-mavzu. Lingvopragmatika tilshunoslikning mustaqil sohasi sifatida
5-mavzu. Pragmatik pressupozitsiya hodisasi
6-mavzu. Muloqot sistemasi va uning xususiyatlari
7-mavzu. Diskurs lisoniy, shaxsiy va vaziyat omili muvofiqlashgan sistema sifatida
8-mavzu. Diskurs strukturasi
9-mavzu. Kommunikativ intensiya (maqsad, mo‘ljal, niyat) tushunchasi
10-mavzu. Kommunikativ maqsad va kommunikativ strategiya
11-mavzu. Nutq vaziyati tushunchasi. Nutqiy muloqot komponentlari
12-mavzu. Nutqiy aktning nazariy muammolari
13-mavzu. Illokutiv aktlar tasnifi
14-mavzu. Kooperatsiya tamoyilining asoslari va uning insonlararo muloqotdagi urni
15-mavzu. Hurmat tamoyili – muloqot kechishini ta’minlovchi asosiy manba.

IV. Mustaqil ta’lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta’lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1-mavzu. Madaniy farqlarning muloqotga ta'siri
2-mavzu. Siyosiy ritorika va uning jamoatchilik fikriga ta’siri
3-mavzu. Noverbal muloqotning madaniyatlararo muloqotdagi o‘rni
4-mavzu. Muloqotda til va gender stereotiplari
5-mavzu. Ijtimoiy tarmoqlarning til va muloqotga ta’siri
6-mavzu. Siyosiy bahslarda til strategiyalari
7-mavzu. Ishbilarmonlik muloqotida kommunikativ strategiyalar
8-mavzu. Ijtimoiy maqomni yaratish va saqlash uchun tildan foydalanish
9-mavzu. Muloqotda makon va imo-ishoralardan foydalanishdagi madaniy farqlar. Molyer ijodida ironiya va istehzo lingvopragmatik ifoda shakllari sifatida.

3. **V. Ta’lim natijalari/ Kasbiy kompetensiyalar**

Talaba bilishi kerak:

- fanning predmeti, nazariy-metodologik asoslari, manbalari va ahamiyatini, tildagi pragmatik ma’lumotlarning turlarini, pragmema o‘rtasidagi sistem aloqa mavjudligini ;
- fanning yangi paradigmalari muammolarini ;
- pragmemalarining vazifalari (funksiyalari) nimalardan iboratligi va diskursiv tahlil usul va yo‘llarini, nutq jarayonidagi lisoniy va nolisoniy omillar, ularning mushtarakligi va o‘ziga xos rollari mavjudligi xususida ma’lumot va tasavvurga ega bo‘lishi ;
- fanning yangi paradigmalari muammolarini yechish; -pragmatika va

	semiotik jarayon yoxud pragmatikaning lisoniy-semiotik tizimdagi ustuvorligini ko‘rsata olish ; • diskursiv tahlil usul va yo‘llarini o‘zlashtirish; - nutq jarayonidagi lisoniy va nolisoniy omillar, ularning mushtarakligi va o‘ziga xos rollarini tahlil qilish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak ;
4.	**VI. Ta’lim texnologiyalari va metodlari:** • ma’ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo‘lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	**VII. Kreditlarni olish uchun talablar:** Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to‘la o‘zlashtirish, tahlil natijalarini to‘g‘ri aks ettira olish, o‘rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo‘yicha yozma ishni topshirish.
6.	**Asosiy adabiyotlar** 1. Сафаров Ш.С. Прагмалингвистика.–Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2008. – 286 б. 2. Pardayev Z. Pragmatik lingvistika. – Samarqand, 2013. -108 b. 3. Сафаров Ш. С. Когнитив тилшунослик. – Самарқанд: Сангзор нашриёти, 2006. 4. Pardayev A. Yordamchi turkumlarining substansial va pragmatik xususiyatlari. – Toshkent: Fan, 2013. -268 b. 5. 2. Hakimov M. O‘zbek tili pragmatikasini o‘rganish. – Farg‘ona, 2011 6. Карасик В. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. –М.: Гнозис, 2004 7. Маслова В.А. Лингвокультурология, -М., 2004, 2007 **8.** Маслова В.А. Современные направления в лингвистике. - М., Издательский центр “Академия”, 2008. **Qo‘shimcha adabiyotlar:** 1. Safarov Sh., Toirova G. Nutqning etnosotsiopragmatik tahlili asoslari. – Samarqand, 2007. 2. Серл Дж. Классификация иллокутивных актов // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1986. Вып. 17. - С. 170 - 195.13. 3. Серл Дж. Что такое речевой акт? // Зарубежная лингвистика. 11. –М.: Изд. группа «Прогресс», 1999. – S.210-229.

	4. Серл Дж. Классификация речевых актов.//Зарубежная лингвистика. – М.: Изд. группа «Прогресс», 1999. – S.229-254. 5. Франк Д. Сем грехов прагматики: тезисы о теории речевых актов, анализе речевого общения, лингвистике и риторике. //Зарубежная лингвистика. 11. – М.: Изд.группа «Прогресс», 1999. – С. 254-264. 6. Mahmudov N. Presuppozitsiya va gap // O‘zbek tili va adabiyoti, 1985, 6-son. 7. Hakimov M. O‘zbek tilida matnning pragmatik talqini: filol.fanlari d-ri diss. ...avtoref. – Toshkent, 2001 8. Iskandarova Sh.M. O‘zbek nutq odatining muloqot shakllari: filol.fanlari nomz. diss. ...avtoref. – Samarqand, 1993. 9. Toirova G.I. Nutq muloqot situativ pragmatik sistema sifatida. – Toshkent: “O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2013 10. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика. – Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г. Р. Державина, 2001. 11. Ковшова М.Л. Лингвокультурологический метод во фразеологии. Коды культуры.М., 2013 12. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем/Под ред. А.Н. Баранова. –М.: Издательство ЛКИ, 2008. 13. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика. - М., 2004 14. Маслова А.Ю. Введение в прагмалингвистику. Уч. пос. М.: Флинта: Наука, 2007. – 152 с.. **Axborot manbalari** 1. www.dissercat.ru 2. www.nauka.ru 3. www.dissorg.com 4. www.uzscience.uz
7.	Samarqand davlat chet tillar instituti tomonidan ishlab chiqilgan va institut Kengashining 2023-yil “30” 08 dagi “1”-sonli bayoni bilan tasdiqlangan.
8.	**Fan/modul uchun mas’ullar:** S.T. Qo‘chqarova - SamDChTI, “Fransuz tili va adabiyoti” kafedrasi katta o‘qituvchisi
9	**Taqrizchilar:** D.A. Kiselyov - SamDChTI, “Fransuz tili va adabiyoti” kafedrasi professori D.F. Toirova – TATU, Samarqand filiali “Tillar” kafedrasi mudiri f.f.d.